

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty bibliograficzne

Acta Cassubiana 2, 403-419

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty bibliograficzne

***Nationale Minderheiten und staatliche Minderheitenpolitik in Deutschland im 19. Jahrhundert*, Herausgegeben von Haus Hennig Hahn und Peter Kunze, Berlin 1999, wyd. Akademie Verlag, ss. 212**

Książka zawiera 20 referatów wygłoszonych podczas konferencji, która odbyła się w 1995 r. w Budziszynie i była poświęcona mniejszościom i mniejszościowej polityce Niemiec w XIX w. W książce został opublikowany jeden tekst poświęcony kwestii kaszubskiej, mianowicie J. Borzyszkowskiego, *Die Kaschuben im 19. und 20. Jahrhundert zwischen Polen und Deutschland* (s. 93-98).

***Region i ludzie a historiografia i tożsamość. Materiały z II Zjazdu Historyków Regionalistów w Gdańsku-Starbieniu 22-24.XI.1996*, zebrał i wstępem opatrzył J. Borzyszkowski, Gdańsk-Ciechanów 1999, „Prace Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury”, nr 33, ss. 89**

Książka zawiera materiały z II Zjazdu Historyków Regionalistów, a została wydana w przeddzień XVI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu w 1999 r. (na początku książki zawarto przesłanie do uczestników zjazdu). Dwie najważniejsze części książki dotyczą monografii wsi i miast oraz biografistyki historycznej. Tematyki pomorskiej dotyczy artykuł J. Borzyszkowskiego, *Biografistyka historyczna na Pomorzu i jej rola w umacnianiu tożsamości regionalnej* (s. 73-87).

Pomorze–Brandenburgia–Prusy (państwo i społeczeństwo). Księga pamiątkowa dedykowana Prof. Bogdanowi Wachowiakowi z okazji 70-lecia urodzin i 50-lecia pracy naukowej, pod red. W. Stępińskiego i Z. Szultki, Szczecin 1999, ss. 326

Księga pamiątkowa poświęcona jednemu z najwybitniejszych historyków polskich, związanego w szczególności z Poznaniem oraz wielce zasłużonego dla badań pomorzoznawczych. Oprócz dwóch tekstów biograficznych o prof. Wachowiaku oraz bibliografii jego prac w książce opublikowano 21 artykułów, z których kwestii kaszubskiej dotyczy tekst J. Borzyszkowskiego, *Uwłaszczenie na Pomorzu a kształcenie się tożsamości narodowej i etnicznej Kaszubów. (Przyczynek do badań w przyszłości)* (s. 215-224).

Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby, red. A. Matczak, Łódź-Ciechanów 1999, „Prace Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury”, nr 34, ss. 87

Książka zawiera materiały z konferencji poświęconej metodologii badań nad kwestiami regionalnymi, jaka odbyła się w 1998 r. w Łodzi. Oprócz kilku głosów z dyskusji zawiera ona pięć podstawowych referatów. M. Szczepański pisze o pojęciu tożsamości regionalnej, a W. Wrzesiński o regionie i tożsamości regionalnej w badaniach historycznych. Z kolei J. Runge spojrzął na te kwestie z punktu widzenia badań geograficznych, M. Piotrowski – badań etnograficznych, a P. Starosta – socjologicznych.

Księga Pamiątkowa Kongresu Pomorskiego Gdańsk 1997 – Szczecin 1998, red. J. Borzyszkowski, C. Obracht-Prondzyński, S. Pestka, Gdańsk 1999, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Instytut Kaszubski, ss. 459

Książka zawiera pełną dokumentację wydarzeń związanych z Kongresem Pomorskim, który trwał przez blisko dwa lata w różnych miastach Pomorza. Całość składa się z pięciu części poświęconych inauguracji i zakończeniu Kongresu, imprezom kongresowym, przesłankom ideowym oraz refleksjom pokongresowym.

Kazimierz Jasnoch (1886-1996). Zarys monograficzny, pod red. B. Zagórskiej i K. Lemańczyka, Chojnice 1999, wyd. Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach, ss. 95

Pierwsze tak pełne, monograficzne opracowanie poświęcone jednemu z najwybitniejszych malarzy pomorskich. Książka składa się z dwóch zasadni-

czo części. Pierwsza to teksty pisane, a wśród nich J. Borzyszkowskiego szkic biograficzny pt. *Kazimierz Jasnoch (1886-1996) – malarz kaszubski z Czerska i Poznania*, B. Zagórskiej tekst pt. *Kilka słów o twórczości Kazimierza Jasnocha i jego wizerunku Kaszubów*. Do tej części zaliczyć trzeba także *Kalendarium życia i twórczości*, *Spis wystaw*, *Alfabetyczny indeks obrazów* oraz *Bibliografię*. Zasadnicze znaczenie ma jednak *Album*, w którym zamieszczono 31 kolorowych reprodukcji dzieł K. Jasnocha oraz *Katalog* dzieł tegoż artysty.

Gerard Czaja, *Pożegnani łzami, czyli dzieje rodu Kotłowskich*, Bytów 1999, wyd. nakładem autora, ss. 103

Książka wpisuje się w coraz bardziej popularne badania rodzinne. Jej wydanie zbiegło się zresztą ze zjazdem rodzinnym Kotłowskich. Książka składa się z dziewięciu rozdziałów poświęconych pochodzeniu rodziny i jej życiu codziennemu (tu sporo informacji etnograficznych, często jednak dość bałamutnych). Najciekawsze z pewnością są drzewa genealogiczne rodziny. Całość uzupełnia wykaz nazwisk oraz literatura wykorzystana przez autora.

Witold Bòbrowsci, Katarzëna Kwiatkòwskò, *Kaszëbsczé abecadło. Twój pierwszy elementôrz*, Gdańsk 2000, wyd. Fundacja „Dar Gdańska”, ss. 163

Książka, która choć przeznaczona jest dla dzieci, wzbudziła natychmiast ogromne zainteresowanie wśród nauczycieli oraz badaczy. Jest to pierwszy elementarz kaszubski, spełniający wymogi podręcznika szkolnego – bogato ilustrowany, przyjazny uczniowi, napisany w przystępnej formie (mimo widocznych miejscami ciągów autorów do udziwniania języka). Niewątpliwie ma on istotne znaczenie praktyczne, ale jest jednocześnie ważnym faktem kulturowym.

Zbigniew Klotzke, *Barłomino. Monografia wsi*, Luzino 2000, wyd. nakładem autora, ss. 140

Książka jest poświęcona jednej z większych wsi położonych w gminie Luzino. Autor, znany miejscowy nauczyciel, zebrał dość bogaty materiał, szczególnie jeśli idzie o dzieje oświaty. Książka składa się z dziewięciu rozdziałów, jest opatrzona bibliografią oraz zawiera dość bogatą warstwę ilustracyjną (zdjęcia czarno-białe i kolorowe, reprodukcje dokumentów, plany i szkice). Dwa pierwsze rozdziały dotyczą dawnej historii wsi oraz jej mieszkańców. Następne trzy, najobszerniejsze i najbardziej rzetelnie opracowane, dotyczą dziejów oświaty, ze szczególnym uwzględnieniem okresu po 1945 r. Oprócz tego moż-

na w książce przeczytać o krzyżach i kapliczkach przydrożnych, o dziejach majątku w Barłominie, o zarządzie lasami i gospodarce leśnej, o telefonizacji wsi i kwestiach wyznaniowych.

Zbigniew Światłowski, *Günter Grass – portret z bębenkiem i ślimakiem*, Gdańsk 2000, wyd. Wydawnictwo Oskar-Polnord, ss. 224

Przyznanie Nagrody Nobla G. Grassowi spowodowało prawdziwy wysyp książek poświęconych temu pisarzowi. Jedną z nich jest monografia Z. Światłowskiego – historyka literatury z Rzeszowa. Jego książka łączy w sobie opowieść biograficzną z rozprawą krytycznoliteracką. Mieszają się więc wątki literackie i biograficzne, dając w sumie efekt ciekawy, niepozobawiony jednak interpretacji dyskusyjnych czy widocznych przerysowań. Jest to ciekawy głos w polskiej dyskusji o twórczości i postawie gdańskiego Noblisty.

Norbert Honsza, *Güntera Grassa portret własny*, Wrocław 2000, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, ss. 275

Autor, znany wrocławski germanista, należy z pewnością do najlepszych znawców twórczości G. Grassa, a jednocześnie jest jego przyjacielem od lat. Książkę można podzielić na trzy części. W rozdziale wstępnym pt. *Szyderczy chichot noblisty* autor starał się zarysować tło społeczne i biograficzne, które wpłynęło na ukształtowanie się specyficznej mentalności Grassa. Kolejne rozdziały poświęcił już poszczególnym dziełom i gatunkom niemieckiego pisarza – od gdańskiej trylogii po *Moje stulecie*, lirykę i dramaty – i to jest część druga książki. Część trzecia to z kolei opis pewnych wątków występujących zarówno w twórczości, jak i w życiu pisarza. Jest tu więc opis stosunku Grassa do polityki oraz do Polski i Polaków. Bardzo ciekawy w tym kontekście jest także rozdział *Recepcja Güntera Grassa w Polsce*. Całość książki kończy obszerna bibliografia.

Ryszard Ciemiński, *Kaszubski werblista. Rzecz o Günterze Grassie*, Gdańsk 1999, wyd. Tower Press, ss. 248

Ryszard Ciemiński od wielu lat pisze o twórczości i losach G. Grassa, uważa się zresztą za osobę dość blisko związaną z Noblistą, co pokazał w rozdziale zatytułowanym *Moje spotkania z Grassem*. Książka zawiera rozproszone dotychczas teksty Ciemińskiego poświęcone temu pisarzowi. To, co w tej książce jest szczególnie ciekawe, to opisy „przygód” związanych z oporną recepcją dzieła Grassa w czasach PRL.

„Studia Pelplińskie”, 1999, t. XXIX, Wydanie specjalne, wyd. Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 335

Ten tom rocznika naukowego Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie został przygotowany z okazji XX Spotkań Pelplińskich, które odbyły się w listopadzie 1999 r. Jest on swoistym podsumowaniem dorobku intelektualnego i duchowego tych spotkań. Piszą o tym we wstępie J. Borzyszkowski, ks. W. Mering i ks. T. Brzeziński. Zawarto tu pełną informację o programach wszystkich Spotkań Pelplińskich wraz z przypisami, gdzie i kiedy zostały opublikowane referaty wygłoszone podczas ich trwania. Z bardzo bogatego dorobku tychże spotkań wybrano 25 tekstów, które opublikowano w omawianym numerze „Studiów”, pokazując tym samym, jak różnorodna i bogata była problematyka poruszana co roku w Pelplinie. Tom ten jest tym cenniejszy, że decyzją biskupa pelplińskiego XX Spotkania Pelplińskie były jednocześnie ostatnimi.

***Polen, Deutsche und Kaschuben. Alltag, Brauchtum und Volkskultur auf dem Gut Hochpaleschken in Westpreussen um 1900*, Kassel 1997. Wydanie polskie: *Polacy, Niemcy i Kaszubi. Życie codzienne, obyczaje i kultura ludowa w Prusach Zachodnich ok. 1900 r.* pod red. H. Nogossek i B. Lauera, Kassel 1999, ss. 143, wyd. Muzeum Braci Grimm w Kassel oraz Instytut Herdera w Marburgu**

W wersji pierwotnej była to książka towarzysząca wystawie fotografii zgromadzonych w Instytucie Herdera, a pochodzących ze zbiorów A. Treichla. W dwa lata po wydaniu niemieckim ukazało się tłumaczenie na język polski. W wersji polskiej dodano tekst J. Borzyszkowskiego, *Kaszubi dawniej a dziś*. Oprócz tego znalazło się tu osiem innych tekstów autorów polskich i niemieckich, dotyczących tak samej postaci A. Treichla, jak i sytuacji na Pomorzu Gdańskim w okresie, w którym on żył i działał. Częścią zasadniczą książki jest kilkadziesiąt reprodukcji zdjęć, obrazujących życie codzienne na Kaszubach na przełomie XIX i XX wieku.

***Dorobek nauki i perspektywy jej rozwoju w województwie pomorskim*, red. J. Rachoń, Gdańsk 2000, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, ss. 280**

Książka zawiera materiały z gdańskiej konferencji poświęconej sytuacji nauki w nowym województwie pomorskim. Podczas jej trwania zaprezentowano szereg referatów omawiających kondycję poszczególnych dyscyplin.

O sytuacji w naukach humanistycznych mówił tylko E. Kizik, *Uwagi o stanie i perspektywie badań w zakresie nauk historycznych w województwie pomorskim* (zabrakło więc i w czasie konferencji, i w książce informacji o np. socjologii, pedagogice czy psychologii). Mimo tych widocznych niedoskonałości książka jest ważnym głosem w dyskusji na temat kondycji i potrzeb pomorskiej nauki.

Lukasz Grzędzicki, *Dzieje parafii Szymbark, Kartuzy 1999*, wyd. Spółka Wydawnicza „Remus”, ss. 113

Autor napisał tę książkę, będąc jeszcze uczniem kartuskiego liceum, tym większe należy się więc uznanie za podjęty trud badawczy. Książka prezentuje typowy dla monografii wsi układ, koncentrując się, zgodnie z tytułem, na dziejach parafii. Autor zaczyna od opisu środowiska geograficznego Wzgórz Szymbarskich, następnie prezentuje najstarsze dzieje wsi, stosunki wyznaniowe przed 1920 r. oraz życie religijne. W kolejnych rozdziałach przechodzi do okresu II wojny światowej i dziejów parafii po 1945 r. Książka opatrzona została bibliografią i zilustrowana dość licznymi fotografiami.

Zygmunt Jutrzenka-Trzebiatowski, *Przez trudy do radości*, Gdańsk 1999, wyd. Oficyna Częc, ss. 158

Książka zawiera wspomnienia jednego z nestorów księży pomorskich. Autor swoje wspomnienia rozpoczyna od okresu spędzonego w seminarium duchownym w Pelplinie. Potem opisuje wędrówkę po pomorskich parafiach w roli wikarego oraz trudny czas okupacji. Jednak najobszerniejszą częścią są wspomnienia z okresu powojennego, który w znacznej mierze ks. Trzebiatowski spędził w Lipuszu, z którą to miejscowością związał się emocjonalnie szczególnie mocno. Znalazło to zresztą odbicie na kartach wspomnień – okresowi swojej posługi w Lipuszu autor poświęcił najwięcej uwagi: są tu opisy relacji z parafianami i władzami, wspomnienia z pracy z młodzieżą, obszerny opis lipuskiej świątyni, życia parafialnego itd. Książka ta jest tym cenniejsza, że niewiele mamy wspomnień kaszubskich księży dotyczących okresu powojennego.

Eva Kruten, *Ucieczka z Gdańska*, Warszawa 1999, wyd. Cinderella Books, ss. 272

Dopiero od kilku lat są u nas tłumaczone wspomnienia dawnych, niemieckich mieszkańców Pomorza. Nadal jednak ta literatura jest nad wyraz

uboga, dlatego też należy odnotowywać każdą nową publikację. Wspomnienia Gdańszczanki E. Krutein z pewnością należą do ciekawszych, łatwo czytających się (znaczna część stanowią dialogi, także ze świadkami podobnych przeżyć), ale nie zawsze przyjemną dla Polaków. Autorka nie unika spraw drażliwych, nie ukrywa się też za tak modną polityczną poprawnością w relacjach polsko-niemieckich. Jej dystans do spraw gdańskich wynika być może także stąd, że jej mąż jest Amerykaninem, którego poznała w Chile, ale stara się ciągle analizować swój stosunek do rodzinnego miasta, niemieckiej przeszłości na wschodzie oraz opisywać konkrety życia – swojego i swoich rozmówców, których spotyka w różnych stronach świata.

***Kult Matki Bożej na Kaszubach i Pomorzu. Studia nad kulturą religijną Kaszubów i Pomorzan*, red. G. Kustusz, B. Soiński, Wejherowo 1999, wyd. Urząd Miasta Wejherowa oraz Prowincja św. Franciszka z Asyżu w Poznaniu, ss. 160**

Książka zawiera materiały z sympozjum mariologicznego, jakie odbyło się w maju 1999 r. w Wejherowie. Składa się na nią, oprócz wystąpień gości oficjalnych, sześć referatów i tyleż komunikatów poświęconych różnym wymiarom kaszubskiej i pomorskiej religijności (wśród autorów zamieszczonych tekstów są m. in. G. Labuda, o. G. Kustusz, ks. J. Perszon, B. Synak czy J. Borzyszkowski). Całość opatrzone bogatą warstwą ilustracyjną, dokumentującą towarzyszącą sympozjum wystawę.

***Cezary Obracht-Prondzyński, Pomorski ruch regionalny. Szkic do portretu*, Gdańsk 1999, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 143**

Książka składa się z trzech rozdziałów, z których najważniejszy jest ostatni, poświęcony współczesnemu obliczu pomorskiego ruchu regionalnego. Ponadto zamieszczono tu wykaz pomorskich organizacji regionalnych, wykaz oddziałów ZKP, bibliografię oraz w aneksach najważniejsze dokumenty programowe pomorskiego regionalizmu z ostatnich lat.

***Procesy asymilacji i akulturacji na pograniczu polsko-niemieckim w XIX i XX wieku*, red. W. Molik, R. Traba, Poznań 1999, wyd. Instytut Historii UAM, ss. 167**

Książka zawiera materiały z sesji przygotowanej przez Instytut Historii UAM i Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie, która odbyła się w 1997 r. w Rydzynie. Założeniem organizatorów było podjęcie próby spojrzenia na

skomplikowane relacje polsko-niemieckie nie przez pryzmat zbyt jednoznacznie interpretowanej germanizacji, ale w kontekście procesów etnicznych zachodzących zawsze na pograniczach kulturowych. Stąd w konferencji wzięli udział nie tylko historycy, ale także socjologowie i etnolodzy. Znalazło to także swój wyraz w materiałach publikowanych w książce. Przykładowo A. Piotrowski pisze tu o *Procesach akulturacji i asymilacji z punktu widzenia socjologii kultury, socjologicznej analizy procesów biograficznych i badań nad komunikacją międzykulturową*, a na te same zagadnienia, ale z punktu widzenia historii, spojrzeli W. Molik i W. Wrześniński. Na koniec próby bilansu podjął się R. Traba, pisząc jednocześnie o szerszym polsko-niemieckim projekcie badawczym, który miałby skoncentrować się właśnie na zagadnieniach akulturacji i asymilacji.

Klemens Skiba, *Opowieści z tej ziemi*, Warszawa 1999, wyd. „Łowicz Polski”, ss. 242

Autor, jak pisze we *Wstępie* J. Borzyszkowski, pochodzi z południowych Kaszub, jednak swoje życie związał z Gdańskiem. Na kartach jego wspomniowej książki, podzielonej na trzy części (*Pierwsze kroki, Dorastanie, Wiek dojrzały*), ożywają obrazy wypraw gdańskich myśliwych w kaszubskie lasy. Są tu jednak nie tylko mniej czy bardziej urozmaicone scenki z życia miłośników polowania, ale także ciekawe informacje o sytuacji w powojennym Gdańsku i na Ziemiach Odzyskanych, dokąd myśliwi często podejmowali wyprawy. Nie braknie także kontekstów politycznych – w czasach PRL myślistwo było także rozrywką raczej dla elity, stąd i o niej i jej zwyczajach możemy się tu sporo dowiedzieć.

„Przegląd Zachodni”, 1999, nr 3, wyd. Instytut Zachodni, ss. 224

Oprócz jak zwykle bogatej problematyki relacji polsko-niemieckich w tym numerze „Przeglądu” szczególnie warto zwrócić uwagę na artykuł Marii Tomczak pt. *Ludność rodzima na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945-1952* (s. 139-159). Jest w nim sporo odniesień do spraw kaszubskich, m. in. o stosunku władz wojewódzkich i centralnych do I Kongresu Kaszubskiego w styczniu 1946 r. w Wejherowie.

***Bëlno szport wiele wõrt. Kaszëbsczé wice, zebrõł i oprõcowõł Eugeniusz Pëczkowsczi*, Gdańsk 2000, wyd. Wydawnictwo ROST, ss.**

Książka została zredagowana przez E. Pryczkowskiego, który sięgnął do istniejącej literatury oraz do pomysłów czytelników „Nordy”, którzy przez

kilka miesięcy nadsyłałi swoje propozycje do redakcji. Oprócz *Wstępu*, w którym autor krótko przedstawił tradycję opowiadania kaszubskich gadek oraz zamieszczonej na końcu bibliografii w książce znalazło się kilkadziesiąt kawałów zgrupowanych w dziesięciu grupach tematycznych, m. in. o doktorze, jedzeniu i piciu, relacjach damsko-męskich, księżach, sądach, dzieciach itd. Całość opracowano wyłącznie w języku kaszubskim.

Krzysztof Kowalkowski, *Rytel. W stulecie parafii*, Ryteł 1999, wyd. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Ryteł, ss. 88

Autor nie jest zawodowym historykiem, ale jest znanym już badaczem dziejów rodzinnych. I właśnie zainteresowanie tymi dziejami skłoniło go do zajęcia się historią Rytle – wsi tak silnie związanej z postacią wybitnego księdza, Antoniego Kowalkowskiego. Książka, będąca pierwszą próbą monografii tej wsi, składa się z kilku części. Dodatkowy walor stanowią liczne, często unikatowe fotografie. W części pierwszej autor opisuje pokrótce położenie i walory turystyczne Rytle. Następnie przechodzi do rekonstrukcji dziejów tej wsi od czasów krzyżackich po współczesność. Kolejna część opisuje dzieje parafii i rytelskiego kościoła. Z tym związany jest następny rozdział, zawierający szkice biograficzne o proboszczach i administratorach miejscowej parafii. Całość książki uzupełniają wykazy wikariuszy i organistów, informacja o duchownych wywodzących się z parafii Ryteł, zestawienie chrztów, ślubów i zgonów w latach 1899-1999, lista darczyńców budowy kościoła oraz wykazy osób, która ucierpiały w okresie ostatniej wojny. Na końcu zamieszczono bibliografię.

Aleksander Majkowski, *Pamiętnik z wojny europejskiej roku 1914*, z rękopisu odczytał i opracował, wstępem i przypisami opatrzył T. Linkner, Wejherowo-Pelplin 2000, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej oraz Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 503, „Biblioteka Kaszubska”, t. 1

Dokument ten znany był badaczom biografii A. Majkowskiego w rękopiśmie. Teraz jednak doczekał się krytycznego opracowania i wydania drukiem, inicjując „Bibliotekę Kaszubską”. Wspomnienia A. Majkowskiego obejmują chronologicznie pierwszy okres jego służby w wojsku pruskim na froncie południowym. Jest to dokument nie tyle ważny z punktu widzenia dziejów regionalizmu kaszubskiego, ile raczej z punktu widzenia badań nad dziejami I wojny światowej, jest bowiem dość unikatowym zapisem wrażeń i doznań,

sporządzanym na bieżąco. Warto go także przestudiować dla lepszego poznania mentalności i charakteru samego Majkowskiego. Tekst pamiętnika uzupełniają podane w *Aneksie* listy A. Majkowskiego, wcześniej także niepublikowane, oraz ciekawe ilustracje.

***Prasa gdańska na przestrzeni wieków*, red. M. Andrzejewski, Gdańsk 1999, wyd. Wydawnictwo „Marpres”, ss. 223**

Książka jest dziełem zbiorowym kilku autorów: M. Andrzejewskiego, M. Chojnackiej, A. Dudzińskiej, P. O. Loewa, A. Romanowa i M. Sztelera. Poświęcona została Kurtowi Koszykowi – niemieckiemu badaczowi dziejów prasy gdańskiej (jego biogram zamieszczono także w książce). Całość składa się z czterech części. W pierwszej omówiono stan badań i postulaty badawcze. W drugiej zaprezentowano zarys dziejów prasy gdańskiej aż po czasy najnowsze. W kolejnej omówiono takie zagadnienia, jak życie teatralne w świetle relacji prasy w XIX w., poezję i prozę w prasie gdańskiej w latach 1850-1860 oraz przedstawiono miesięcznik kulturalny „Ostdeutsche Monatshefte”. Ostatnia część zawiera wykaz chronologiczny gdańskich pism oraz obszerną bibliografię.

Bolesław Bieszk, Zygmunt Rohde, *Bolszewo. Dzieje wsi, parafii i szkoły*, Wejherowo-Bolszewo 2000, wyd. Urząd Gminy Wejherowo, ss. 93

Książka oprócz wstępu i bibliografii składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym opisano dzieje tej podwejherowskiej wsi od czasów najdawniejszych po czasy współczesne. W drugim skoncentrowano się na dziejach bolszewskiej parafii, a w trzecim, chyba najciekawszym, o oświacie w Bolszewie od jej prapoczątków po rok 1999.

***Inni swoi. Studia z problematyki etnicznej*, red. D. Berlińska, K. Frysztacki, Opole 1999, wyd. Stowarzyszenie „Instytut Śląski” oraz PIN Instytut Śląski w Opolu, ss. 212**

Książka jest pokłosiem konferencji, która odbyła się w grudniu 1998 r. w Opolu i była podsumowaniem projektu badawczego koncentrującego się na problemach polskich mniejszości narodowych, etnicznych i kulturowych. Zamieszczono tu 19 artykułów, w tym jeden dotyczący Kaszubów: B. Synak, *Kaszubi – regionalna grupa etniczna* (s. 117-134).

„Zeszyty Chojnickie”, t. 3(17), 1999, wyd. Chojnickie Towarzystwo Kultury, ss. 135

Trzeci numer wznowionego w 1997 r. cennego periodyku chojnickiego zawiera szereg interesujących materiałów. J. Borzyszkowski pisze o kapliczkach w dekanacie chojnickim, E. Kołodziej o chojnickim harcerstwie do 1939 r., L. Stoltmann o chojnickiej Stacji Meteorologicznej. Oprócz tego są tu interesujące materiały wspomnieniowe, szkice biograficzne, sprawozdania i recenzje oraz dział *Miscellanea*, gdzie podano np. wykaz prac magisterskich z historii poświęconych Chojnicom, a obronionych na WSP w Słupsku.

***Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim 1945-1956*, red. C. Osekowski, Zielona Góra 1999, wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielonej Górze, ss. 254**

Książka zawiera materiały z konferencji, która odbyła się w maju 1998 r. w Zielonej Górze. Zawiera 23 artykuły traktujące bardzo szeroko problematykę Ziem Zachodnich w okresie stalinizmu. Są tu teksty dotyczące takich zagadnień, jak: stosunek ZSRR do tych ziem, kwestie sąsiedztwa polsko-niemieckiego w okresie stalinizmu, migracje ludności, łączenie rodzin, obozy pracy przymusowej, propaganda planu 6-letniego, sytuacja w środowiskach naukowych, działalność księży patriotów, sytuacja kościoła greckokatolickiego i sytuacja ludności ukraińskiej, wreszcie losy ludności rodzimej i ludności niemieckiej. Dzięki tak dużemu rozrzutowi tematycznemu można szerzej spojrzeć na skomplikowaną sytuację Ziem Zachodnich w trudnym okresie stalinizmu.

Zenon Romanow, *Polityka władz polskich wobec ludności rodzimej Ziem Zachodnich i Północnych w latach 1945-1960*, Słupsk 1999, wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, ss. 216

Książka jest pierwszą próbą w historiografii polskiej opisu całościowego sytuacji ludności rodzimej, która po 1945 r. znalazła się w granicach Polski. Książka składa się z trzech rozdziałów ułożonych chronologicznie. W pierwszym omówiono sytuację tej ludności do roku 1948, w drugim – w okresie stalinowskim, a w trzecim – w pierwszych latach rządów Gomułki, czyli w okresie po październiku 1956 r. Całość opatrzone obszerną bibliografią oraz indeksem osób i geograficznym.

Hanna Popowska-Taborska, *Szkice z kaszubszczyzny. Leksyka–zabytki–kontakty językowe*, Gdańsk 1998, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, ss. 277

Tom ten jest kontynuacją wcześniejszego, wydanego w 1987 r. Zawiera on 47 szkiców publikowanych już wcześniej, a związanych z problematyką kaszubską. Całość podzielono na cztery części: *Kaszubskie etymologie*, *Z dziejów leksyki kaszubskiej*, *Z dziejów kaszubskiej leksykografii*, *Związki leksyki kaszubskiej z innymi obszarami językowymi*. Na końcu zamieszczono objaśnienia skrótów, bibliografię oraz indeks wyrazów i form kaszubskich.

Ryszard Struck, *Bedeker jastarnicki*, Gdynia 2000, wyd. „Region”, ss. 87

Po bedekerach kaszubskim, gdańskim, gdyńskim, wejherowskim, sopockim i elbląskim ukazał się także bedeker poświęcony Jastarni i najbliższej okolicy. Oprócz wstępu i skromnej bibliografii, książka zawiera ponad sześćdziesiąt haseł osobowych i przedmiotowych, opatrzonych ponad trzydziestoma zdjęciami (niestety, nie podano wykazu ilustracji).

***Państwo Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Podziały administracyjne i kościelne od XIII do XVI wieku*, red. Z. H. Nowak przy współpracy R. Czai, Toruń 2000, wyd. Towarzystwo Naukowe w Toruniu oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika, ss. 133**

Dzieło zbiorowe toruńskich historyków, poświęcone mało dotąd docenianej sferze funkcjonowania państwa krzyżackiego, a mianowicie administracji. Praca składa się z siedmiu rozdziałów traktujących o granicach państwa i jego terytorium, o podziałach administracyjnych, zamkach i ich umocnieniach, miastach oraz posiadłościach ziemskich, podziałach kościelnych i parafiach w państwie krzyżackim. Dodatkowo podano wykaz urzędów i dostojników zakonu krzyżackiego oraz słownik miast i innych miejscowości (w układzie niemiecko-polskim). Pracę opatrzone licznymi mapami, szkicami i schematami, co ułatwia zorientowanie się w dość często skomplikowanych dziejach przekształceń strukturalnych, jakie zachodziły w państwie krzyżackim.

Lucyna Turek-Kwiatkowska, *Kultura na Pomorzu w XIX wieku*, Koszalin 2000, wyd. Wydawnictwo Uczelniane BWSH, ss. 359

Pierwsza w literaturze polskiej monografia poświęcona kulturze Pomorza Zachodniego w XIX wieku. Autorka podzieliła swoją pracę na trzy części.

odpowiadające, jej zdaniem, trójdzielnemu obiegowi kultury w XIX w. na Pomorzu: *Kultura wiejska, Kultura miejska, Kultura szlachecka*. Przy omawianiu każdej z nich porusza takie problemy, jak np. mieszkanie, życie codzienne, stroje i ubiory, spędzanie wolnego czasu, obyczaje, kwestie kształcenia, aktywność kulturalną itd. Podkreśla przy tym odrębności tych trzech obiegow kultur, ale także ich wzajemne relacje i inspiracje.

Jerzy Więckowiak, *Kościół katolicki w Gdyni, Pelplin-Gdynia 2000*, wyd. Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 542

Książka jest pierwszym monograficznym opracowaniem dziejów Kościoła katolickiego w Gdyni. Jej niewątpliwym walorem jest staranna szata graficzna oraz bogata warstwa ilustracyjna (kilkadziesiąt zdjęć, szkiców itp.). Autor podzielił pracę na siedem rozdziałów. Pierwszy poświęcił Oksywiu jako najstarszej parafii na terenie obecnej Gdyni. W następnych rozdziałach losy miejscowego kościoła podporządkował chronologicznie władzy kolejnych biskupów. Zabieg taki, niestety, nie ułatwia odbioru książki i uporządkowania obrazu dziejów gdyńskiego Kościoła. W każdym z rozdziałów przedstawia losy poszczególnych parafii, portrety pracujących tu księży, losy zgromadzeń zakonnych oraz omawia zmiany w życiu religijnym. Nie unika także umieszczania dziejów kościelnych na tle szerszego kontekstu historycznego i społecznego. Książkę uzupełnia obszerna bibliografia i szczególnie przydatny skrowidz nazwisk.

Cezary Obracht-Prondzyński, *Jan Karnowski (1886-1939). Pisarz, polityk i kaszubsko-pomorski działacz regionalny*, Gdańsk 1999, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 392

Pierwsza naukowa monografia poświęcona jednemu ze współtwórców ruchu młodokaszubskiego. Książka omawia nie tylko koleje losu J. Karnowskiego, ale także jego twórczość literacką, publicystyczną i historyczną, zaangażowanie w życie polityczne oraz udział w kształtowaniu ideologii młodokaszubskiej. Całość opatrzone bibliografią, kalendarium życia J. Karnowskiego i indeksem osobowym.

Jan Wołucki, Gdańsk. *Duńskie karty historii*, Gdańsk 2000, wyd. „Marpres”, ss. 184

Książka zawiera ponad dwadzieścia esejów (w tym dwa w języku duńskim) poświęconych różnorodnym związkom kulturowym między Pomorzem,

zwłaszcza zaś Gdańskiem, a światem skandynawskim (w tym przypadku duńskim). Autor w pomysłowy sposób prowadzi analizy mające wykazać bardzo stare i silne wpływy duńskie na kulturę Pomorza Gdańskiego we wczesnym średniowieczu i ich pozostałości w nazewnictwie i krajobrazie kulturowym. Jest tu także sporo odniesień kaszubskich. Książkę zaopatrzone w bibliografię oraz „*alternatywny słownik etymologiczny nazw geograficznych z obszaru delty Wisły*”. Książkę znakomicie uzupełniają umiejętnie dobrane ilustracje.

„**Kwartalnik Genealogiczny**”, październik 2000, nr 1, red. nac. M. Lubicz Bajkowski, wyd. Wydawnictwo DJ, ss 66

Redakcja nowego gdańskiego czasopisma jest związana z kregami ziemiańskimi, ale w słowie wstępnym jednoznacznie stwierdza, że nie zamierza w przyszłości koncentrować się wyłącznie na genealogii szlacheckiej, lecz chce sięgać także po historie rodzin chłopskich czy mieszczańskich, wychodząc z założenia, że „każdy ma korzenie”. W pierwszym numerze opublikowano dziewięć artykułów, w tym J. Borzyszkowskiego *O Kaszubach i kaszubskiej genealogii* (s. 7-12).

Katalog Rękopisów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk, sygnatury MS 5412 – MS 5873, red. H. Dzienis, Gdańsk 1999, wyd. Biblioteka Gdańska PAN, ss. 295

Biblioteka Gdańska PAN jest skarbnicą materiałów rękopiśmiennych, przekazywanych do jej zbiorów przez wiele najbardziej znaczących osób w regionie. Korzystanie z nich jest jednak utrudnione przede wszystkim z powodu braku odpowiednich publikowanych katalogów. Kolejny, trzeci tom katalogu rękopisów obejmuje kilkaset pozycji, wśród których jest wiele ważnych z punktu widzenia badań kaszuboznawczych. Są tu więc opisane spuścizny Jana Karnowskiego, Kazimierza Banasia-Purwina, Marii Wicherkiewiczowej, Franciszka Sędzickiego, Otylii Szczukowskiej, Klemensa Derca itd. Orientację w tym bogactwie ułatwiają dobrze opracowane indeksy.

***Ziemie Odzyskane pod wojskową administracją radziecką po II wojnie światowej*, red. S. Łach, Słupsk 2000, wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, ss. 344**

Książka zawiera materiały z konferencji poświęconej tytułowemu zagadnieniu, ale mimo to jest pierwszą tak całościową próbą opisanie zjawiska dotąd bardzo często pomijanego w opracowaniach historycznych. Z punktu wi-

dzenia historii naszego regionu najważniejszy jest obszerny tekst M. Golona z UMK pt. *Polityka radzieckich władz wojskowych i policyjnych wobec ziem nowych i starych w latach 1945-1947 na przykładzie Pomorza Nadwiślańskiego* (s. 129-154)

Trzebiatowscy 1515-2000. I Zjazd rodzinny w Sominach 8-10.09.2000, Sominy 2000, wyd. Komitet Organizacyjny I Zjazdu Rodzinnego w Sominach, ss. 127, 6 nlb

Kolejna książka poświęcona dziejom rodziny. Zawiera oprócz szkicu historycznego o historii rodu Trzebiatowskich także szereg innych opracowań, np. szkice biograficzne poświęcone kilku znaczniejszym osobom wywodzącym się z tej rodziny.

Władysław Szulist, *Przeszłość obecnych obszarów diecezji pelplińskiej do 1772*, t. 1, Pelplin 2000, wyd. Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 340

Książka jest podsumowaniem wielu lat pracy badawczej ks. Szulista nad dziejami kościelnymi na Pomorzu. Została podzielona na dwie części – pierwsza obejmuje okres do 1466 r., druga do czasu pierwszego rozbioru i włączenia Pomorza Gdańskiego do królestwa pruskiego. W każdej z części opisywane są struktury kościelne, organizacje terytorialne, problemy kultury religijnej, kościelne instytucje oświatowe-charytatywne itd. Jak podkreśla sam autor, zależało mu także na wyróżnieniu roli Kaszubów.

***Toruński Słownik Biograficzny*, t. 2, red. K. Mikulski, Toruń 2000**, wyd. Towarzystwo Miłośników Torunia, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, ss. 287

Drugi tom obliczonego na sześć tomów słownika biograficznego (pierwszy ukazał się w 1998 r.). Znalazło się w nim kilkaset rzetelnie opracowanych haseł biograficznych w układzie tzw. holenderskim, tj. od A do Z.

Jerzy Litwin, *Morskie zabytki Gdańska i okolic*, Gdańsk 1999, wyd. Marpress, ss. 261

Zbiór 27 szkiców pogrupowanych w trzech działach: *Z morskich dziejów miasta, Zabytki miasta Gdańska, Okolice Gdańska*. Ponadto są tu użyteczne informacje dla turystów, wykaz najważniejszej literatury oraz indeksy (nazw statków i osobowy). W sytuacji braku popularnych książek poświęconych naszym związkom z morzem jest to pozycja bardzo użyteczna i potrzebna.

Andrzej Romanow, *Gdańsk zapomniany... Szkice z dziejów miasta 1914-1939*, Gdańsk 2000, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 142

Nowa książka znanego historyka dziejów Gdańska. Zawiera dziewięć szkiców poświęconych bardzo mało znanym faktom z okresu I wojny światowej i międzywojennego. Mowa tu o obozie jenieckim dla Rosjan w Gdańsku i o rosyjskiej białej emigracji w WMG, o placówce chorwackich Ustaszów i polskich jednodniówkach; o bracie Stanisława – Leonie Przybyszewskim oraz o „gdańskim” herbie w Sankt Petersburgu. Całość opatrzone niemieckim streszczeniem i indeksem osobowym.

„Rocznik Helski”, t. 1, Hel 2000, wyd. Stowarzyszenie „Przyjaciele Helu”, ss. 152

Pierwszy numer nowego lokalnego pisma popularnonaukowego. Zawiera jedenaście interesujących artykułów poświęconych dziejom „helskiej kosi”. Są tu m. in. teksty o szkutnikach helskich i o tradycyjnych łodziach rybackich, o skutkach sztormów i o początkach polskiej oceanografii; o zmianach w ichtiofaunie i o losach zabytkowego kościoła w Helu. Zwraca uwagę bardzo bogata warstwa ilustracyjna – wiele zdjęć, szkiców, map.

Jan Netzel, *Tak było... Wspomnienia rybaka*, opr. W. Kiedrowski, Gdańsk 2000, wyd. Oficyna Częc, ss. 287

Wyjątkowo cenne i interesujące wspomnienia jednej z najciekawszych osób związanych z północnymi Kaszubami (brata znanego pisarza Augustyna Necla). Obejmują one rozległy czas – od okresu końca zaborów (ale autor dzięki wspomnieniom ojca cofa się jeszcze dalej), przez I wojnę światową, okres 20-lecia międzywojennego aż po czasy II wojny światowej i pierwsze lata powojenne. O roli i wartości tych wspomnień pisze w postwowie wydawca i redaktor Wojciech Kiedrowski.

***Problemy animacji kultury na Pomorzu*, red. C. Obracht-Prondzyński, Gdańsk 2000, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 127**

Książka zawiera materiały z I Pomorskiego Forum Animatorów Kultury, które odbyło się w 1999 r. w Kaszubskim Uniwersytecie Ludowym w Starbinie. Są tu teksty wygłoszonych wówczas referatów, dziewięć prezentacji konkretnych inicjatyw i przedsięwzięć kulturalnych, wykaz uczestników forum oraz nrzedrukowana relacja prasowa z forum (za „Pomeranią”).

Marek Dzięcielski, *Dzieje Ziemi Mirachowskiej od XII do XVIII wieku*, Gdańsk 2000, wyd. Uniwersytet Gdański, ss. 359

Bardzo dobrze opracowana monografia dziejów Ziemi Mirachowskiej, a więc środkowej części Kaszub po okres zaboru (pierwotnie książka była pracą doktorską). Składa się z czterech rozdziałów ułożonych chronologicznie, w których omówiono takie problemy, jak: ustrój terytorialny i jego zmiany, życie społeczno-polityczne, stosunki własnościowe i życie gospodarcze, stosunki kościelne. Przedstawiono także zmiany, jakie przyniosło włączenie tego terenu w obręb królestwa pruskiego. Książka została opatrzona aneksami źródłowymi, licznymi mapami, szkicami i fotografiami, bogatą bibliografią oraz indeksem nazwisk.

Florian Ceynowa, *Kurze Betrachtungen über die kassubische Sprache, als Entwurf zur Gramatik*, hrsg., eingeleitet und kommentiert von A. D. Duličenko, W. Lehnfeldt, Göttingen 1998, wyd. Vandenhoeck&Ruprecht, ss. 146, 6 nlb

Książka zawiera pierwszą kaszubską gramatykę autorstwa F. Ceynowy. Podzielona została na trzy części, z których najważniejsza jest druga, zawierająca tekst Ceynowy. Całość opatrzono bardzo obszerną i pomocną bibliografią, poświęconą twórczości Ceynowy oraz ogólnie – językowi, historii i kulturze Kaszubów.